

EL JURISTA DOMÈNEC D'AGUIRRE I LA MEMÒRIA DEL DRET PÚBLIC CATALÀ¹

Tomàs DE MONTAGUT I ESTRAGUÉS
Universitat Pompeu Fabra

1. PLANTEJAMENT

L'objectiu de la meva ponència és el de contribuir al coneixement de la vida, de l'obra i del pensament jurídic d'un jurista català que va néixer i es va formar a Barcelona en la segona meitat del segle XVII, on també va exercir les funcions pròpies de l'ofici de jurista² i en uns llocs i en uns afers ben destacats, tant per la seva rellevància social com pel nivell de les institucions polítiques i administratives de les quals fou oficial o amb les quals va col·laborar com a consultor o assessor.

En efecte, Domènec d'Aguirre va estudiar dret i obtingué els graus de doctor en dret civil i en dret canònic. A més a més, va ser catedràtic de lleis (càtedra de Codi) a la Universitat literària de Barcelona on va tenir alumnes que reeixiran a ocupar càrrecs importants en l'administració i que encara molts anys després recordaran amb efecte el seu bon capteniment i la seva excel·lència com a docent. Aguirre exercí a Barcelona els oficis d'advocat, patrocinant cau-

¹ Aquest treball s'inscriu dins del projecte de recerca de referència SEJ2006-15051-C03-01 «El derecho histórico en los pueblos de España: ámbitos público y privado (s XII-XXI)» finançat pel Ministeri de Ciència i Tecnologia.

² Pel que fa al segle XVII vegeu el cas de Joan Pere Fontanella, l'advocat més representatiu dels juristes catalans d'un parell o tres de generacions anteriors a la d'Aguirre a: CAPDEFERRO PLA, Josep: *Joan Pere Fontanella (1575-1649?)*. *El Dret al servei de la pàtria*, dins «Del patriotisme al catalanisme», Vic: 2001, pp. 51-70 i PALOS, Joan Lluís: *Els juristes i la defensa de les Constitucions: Joan Pere Fontanella (1575-1649)*, Vic: Eumo Editorial, 1997.

ses de persones eclesiàstiques, de nobles i de ciutadans en litigis que el van acreditar com un bon jurista i que li van atorgar una fama com especialista en dret successori i, especialment, pel que fa a la problemàtica que plantejaven els fideïcomisos.

Per altra banda, Domènec d'Aguirre va ser considerat a la seva època com a jurista de reconegut prestigi atès que se li consultaven freqüentment afers arduos per la Deputació del General³. Així, el seu parer, vot o opinió va servir per fonamentar moltes decisions del Consistori de Deputats i Oïdors de comptes del General i això en temes tan importants com els relatius a contrafaccions o a l'evocació de causes que es duïen pels diputats locals.

Amb tot, Domènec d'Aguirre va ser també oficial del General i del monarca. En el primer cas com alcaid o guarda del Palau reial nou de la ciutat de Barcelona i, en el segon cas, com a notari o oficial del portaveus de governador general del Principat de Catalunya i, a partir de la guerra de successió, com a membre de diverses juntes polítiques⁴ i de diversos consells de Carles III, a qui va ser sempre fidel i a qui va seguir a la Cort de Viena ciutat on, finalment, va morir.

En definitiva, en la primera part de la nostra ponència volem recuperar la figura històrica de Domènec d'Aguirre per conèixer la múltiple activitat que va desplegar com a jurista en les seves dimensions de catedràtic de dret, d'advoc-

³ Sobre la Deputació del General vegeu: FERRER, M. T.: «Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya (1359-1412)». *Homenatge a Miquel Coll i Alentorn*. Barcelona: Fundació Jaume I, 1985; ESTRADA RIUS, A.: *Una casa per al General de Catalunya. A propòsit del VI centenari de l'adquisició de la primitiva casa de la Deputació del General de Catalunya a Barcelona, avui Palau de la Generalitat (1400-2000)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2000; ESTRADA-RIUS, A. *Els orígens de la Generalitat de Catalunya (La Deputació del general de Catalunya: dels precedents a la reforma de 1413)*, tesi doctoral inèdita, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, 2001; FERRO, Víctor: *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic: EUMO Editorial, 1987; HERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Bernardo. *Fiscalismo y finanzas en la Cataluña Moderna: la Real Hacienda y el Erario de la Diputación catalana en época de Felipe II*, tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra: 2001; MONTAGUT I ESTRAGUÉS, Tomàs de: *Les institucions fiscalitzadores de la Generalitat de Catalunya (Des dels seus orígens fins a la reforma de 1413)*, Barcelona: Sindicatura de Comptes de Catalunya, 1996; PÉREZ LATRE, Miquel: *Entre el Rei i la Terra el poder polític a Catalunya al segle XVI*, Vic: Eumo 2004; RUBIO CAMBRONERO, I; *La Deputació del General de Catalunya en los siglos XV y XVI*. 2 Vols. Diputación Provincial de Barcelona. Barcelona, 1950; SANCHEZ DE MOVELLAN TORENT, I. : *La Diputación del General de Catalunya (1413-1479)*, Barcelona, 2004; DDAA, *Nadala 2004. L'autogovern de Catalunya*, Barcelona, 2004.

⁴ Cfr. a tall d'exemple: LEÓN SANZ, Virginia, *El reinado del archiduque Carlos en España: la continuidad de un programa dinástico de gobierno*, dins «Manuscrits», 18, 2000, p. 48 on es referència la participació de Domingo Aguirre a la reunió de la Junta Política a València, al desembre del 1706, que rebutjà iniciatives de caire centralitzador.

cat, de consultor i d'oficial del General i del rei⁵, i per tal de veure com, en la pràctica, funcionava, es donava vida i —ja després de la guerra— es reivindicava l'ordenament jurídic català vigent abans del Decret de Nova Planta per a Catalunya del 1715/16 i, en especial, el seu dret públic.

En efecte, ens interessa conèixer com es validava el dret públic català, per la doctrina i per la pràctica diària d'un jurista famós de l'època, dins el marc constitucional de la monarquia composta del Àustries, on el sistema polisinodial tradicional mantenia, com a institució fonamental, el «Supremo Consejo de Aragón» (suprimit i incorporat al Consell de Castella per Felip V el 1707).

En la segona part, elencarem el conjunt de l'obra publicada i catalogada de Domènec d'Aguirre que ens ha arribat fins al present, si bé som conscients de que aquesta relació d'obres impreses pot ser incompleta i de que no es tracta de tota la seva obra escrita atès que ell mateix reconeix la pèrdua de molts manuscrits o papers que probablement van ser cremats o sepultats en un dels successus bombardeigs que va patir Barcelona durant les seves absències o després de la seva partida definitiva de la ciutat.

En aquest sentit, és ben il·lustratiu saber que fins i tot la seva obra més coneguda : «Tratado histórico-legal del Real Palacio Antiguo y su quarto nuevo...» ja estava escrita a principis de gener del 1700 però no fou fins al 1723 quan «impensadamente... los hallé... en esta del Orbe Emporio, y del Germánico-Romano Imperio felizissima Corte [Viena d'Àustria]; entre unos mal compuestos fardos, socios de mis largos viajes»⁶.

Les obres de Domènec d'Aguirre són fruit de la seva pràctica professional més aviat que de la intenció d'elaborar un cos doctrinal teòric o tractat, independent d'un cas concret o de la realitat de les coses.

Tanmateix, el mèrit d'Aguirre és el de tractar cada tema d'acord amb els principis, amb la lògica i amb el contingut del dret propi català vigent com a ordenament jurídic complet i independent.

A la segona part de la ponència ens referirem per menut a cadascuna de les seves obres publicades i ja en destaquem tres d'elles perquè, malgrat ser escrites amb molta anterioritat (1692 i 1700), van ser publicades fora de la península, entre 1721-1725, amb la voluntat de donar-ne notícia a la comunitat europea

⁵ Sobre les funcions del jurista a l'Europa medieval i moderna Cfr. MONTAGUT ESTRAGUÉS, Tomàs de, *Els juristes de Catalunya i la seva organització col·legial a l'època medieval*, en *Ivs Fvgit*; CAVANNA, Adriano, *Storia del diritto moderno in Europa. Le fonti e il pensiero giuridico*, I, Milano, 1982, pp. 101-104; CAENEGEM, R.C. van, *Judges, Legislators and Professors. Chapters in European Legal History*, Cambridge, 1993; CANNATA, Carlos Augusto, *Historia de la ciencia jurídica europea*, Madrid, 1966

⁶ AGUIRRE, Domingo, *Tratado histórico-legal del Real Palacio*, «Prólogo al lector», p. 2.

de juristes i a les generacions futures de Catalunya, i com a memòria vindicativa del dret català i especialment pel que fa al dret públic derogat per Felip V, que Aguirre encara considera merament suspès.

Finalment, la tercera part de la ponència es centrarà en alguns punts especialment significatius del pensament jurídic-públic de Domènec d'Aguirre el qual, com a jurista que viu dins del marc cultural del *ius commune* europeu, si bé no destaca pel seu caràcter innovador, sí que es caracteritza per la qualitat i profunditat de la seva anàlisi i exposició dels temes i de les qüestions que planteja i estudia.

Nosaltres ens limitarem a explicar la seva visió jurídic-política i constitucional de la Corona d'Aragó i de la Generalitat de Catalunya i la seva noció de potestat pública vinculada estretament al significat que atorga a la llei.

2. LA VIDA

Aguirre era fill i natural de Barcelona⁷ si bé no tenim dades sobre la seva família⁸, ni sobre la seva infància⁹.

Sabem que el 1683 (tretze de mars) Domènec d'Aguirre esdevé Alcaid del Palau reial de Barcelona per renúncia a favor seu feta per Pacià Vesià, guarnimenter i ciutadà de Barcelona. Es tracte d'una adquisició d'aquest ofici del General que, per ser antic, podia alienar-se, amb la intervenció del Consistori que ha d'acceptar la renúncia. Ell ens diu que va obtenir aquest ofici a títol de dot, de manera que el renunciant (Pacià Vesià) bé podria ser el seu sogre¹⁰.

⁷ Cfr. *Manual de novells ardots, vulgarment apellat, Dietari del Antich Consell Barceloni*, vol. XXV, 1705-1706, Barcelona, 1972, p.141 on s'anota la visita que feu a la casa de la Ciutat el dia 3 de juliol del 1706 el Dr. Domènec d'Aguirre que havia estat nomenat recentment pel rei regent del Suprem Consell de la Corona d'Aragó. Sobre Aguirre es diu: «La ciutat trobaria agent, sindich y procurador... per moltes raons y entre altres per ser patricio, fill y natural de esta Ciutat».

⁸ Tanmateix, sobre el seu fill Josep (°fi1743) que va ocupar càrrecs oficials en les províncies italianes sotmeses a l'Imperi dels Habsburg, vegeu F. De Nicolini, veu «Aguirre, Giuseppe» dins «Dizionario biografico degli Italiani», Roma, 1960, I, p. 512. Dec aquesta referència a Pere Molas.

⁹ Vegeu algunes referències sobre la vida d'Aguirre, a més a més de les que anirem esmentant, a: ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim, veu «Aguirre, Domènec d'» dins *Diccionari d'Història de Catalunya*, Barcelona, 1992; LEÓN, Virginia, *Carlos VI. El emperador que no pudo ser rey de España*, Madrid, 2003; veu «Aguirre, Domènec d'» dins *Diccionari Biogràfic*, ed. Albertí, Barcelona, 1966, I, p.28-29; *Manual de novells ardots, vulgarment apellat, Dietari del Antich Consell Barceloni*, vol. XXV, 1705-1706, Barcelona, 1972; vol. XXVI, 1707-1709, Barcelona, 1973; vol. XXVII, 1710-1711, Barcelona, 1974; TORRES AMAT, Félix, *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*, Barcelona, 1936, reed. anastática, Barcelona, 1973, p.(7); També dec aquestes darreres referències a Pere Molas.

¹⁰ Cfr. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. VIII, (1674-1689), 10 vols., direcció de l'obra a càrrec de SANS I TRAVÉ, J. M., Barcelona: Departament de Presidència de la Generalitat, 200?, p. 630.

Dos anys més tard, al 1685, veiem actuar a Domènec d'Aguirre com a doctor consulent en qüestions que li planteja el Consistori sobre l'evocació d'una causa de comís que es tramitava a la Diputació local de Tarragona a instàncies del patró de nació francesa Emanuel Beaumont que va ser objecte del comís per part dels oficials del General.

En aquest cas el vot o opinió d'Aguirre fou favorable a l'admissió de l'evocació¹¹.

Al 1686 Domènec d'Aguirre actua en nom del portaveus de governador general del Principat de Catalunya, presentant un memorial en la causa de contrafacció instada pels nobles Alemany contra l'esmentat governador, Emanuel de Llupjà.

Aguirre ofereix inicialment presentar el memorial en un imprès, però finalment se'n desdiu, deixant sense defensa als demandants i demanant còpia de certes deliberacions del Consistori¹².

En el mateix any trobem la consulta d'Aguirre com assessor subrogat del Consistori en absència de l'assessor propietari Daniel de Sayol, sobre la procedència d'arrendar a menor preu el dret de fil d'or i plata per temps de tres anys, atès que no es troben ofertes superiors i que es més convenient per al General tenir arrendat el dret per menor preu que no pas administrar-lo per sí mateix directament¹³.

Aguirre es pronúncia a favor d'autoritzar aquest arrendament per estar justificat i per no trobar-se cap capítol de Cort que ho prohibeixi. Observem que al ser nomenat assessor subrogat, Aguirre va haver de transferir el seu ofici d'Alcaid del Palau a un fiduciari, atès la incompatibilitat que existeix per exercir alhora els dos oficis del General¹⁴.

També del 1686 (quatre de novembre) és la consulta d'Aguirre al Consistori sobre la forma de repartir-se un ajut entre els visitadors i els oficials de la visita a la Casa del General per raó de les lluminàries que es van fer en senyal d'alegria per la victòria de les armes imperials sobre les turques i per la rendició de la plaça de Buda¹⁵.

Dos anys més tard —1688— ens consta l'actuació de Domènec d'Aguirre com a testimoni en l'acte d'extracció de diputat reial en favor del doctor misser Frances Alaix i en l'acte de renúncia de l'ofici de guarda del portal de sant Antoni a favor de Josep Huguet¹⁶. En aquest mateix any emet una consulta al

¹¹ *Ibidem*, p. 777.

¹² *Ibidem*, p. 802.

¹³ *Ibidem*, p. 1751.

¹⁴ *Ibidem*, p. 840.

¹⁵ *Ibidem*, p. 852.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 927 i 981.

Consistori sobre allò que es devia als oficials del general per raó de remuneració de treballs consistents en extraccions de censals, en virtut de concòrdia¹⁷. També es pronuncia en la competència de jurisdicció entre el Consistori i la Reial Audiència de Catalunya amb motiu de la venda en subhasta d'un ofici del General per raó de deutes del seu titular. Aguirre s'inclina a favor dels drets de la Reial Audiència i estima que el Consistori no es pot oposar a que el nou comprador prengui possessió de l'ofici¹⁸. També al 1688 els diputats generals i oïdors de comptes proposen Domènec d'Aguirre per a un lloc reial vacant de la borsa d'escrivent ordinari de regent els comptes en el memorial enviat al rei on li ofereixen noms de subjectes per als llocs vacants en les borses dels oficis de la Casa de la Deputació del General¹⁹. El rei, uns mesos més tard, accepta la proposta del Consistori i nomena al doctor Aguirre per al lloc reial vacant de l'esmentada borsa d'escrivent ordinari de regent els comptes del General²⁰.

Al 1689 veiem a Aguirre actuant com advocat defensor de Pere Joan Comes, acusat de fer resistència als oficials del General que volien reconèixer unes càrregues que Comes conduïa i va fer entrar a Barcelona²¹.

Al 1691 Aguirre ja era catedràtic de Codi a la Universitat de Barcelona i uns quants anys més tard fou nomenat magistrat de la Reial Audiència de Catalunya, actuant com a relator, pronunciant sentències o decisions judicials en diverses instàncies i participant en la seva fonamentació o motivació.

La publicació d'alguns d'aquests textos jurisprudencials o forenses d'Aguirre constitueixen obres que esmentarem en l'apartat següent i que s'editaren entre els anys 1697 i 1705²².

Segons Francesc de Castellví, Domènec d'Aguirre era un dels set juristes-magistrats del Reial Senat de Catalunya al temps de la mort de Carles II (1700) que, al 1704 i sota el govern del virrei borbònic Velasco, es van pronunciar a favor de Catalunya i de mantenir les seves constitucions, lleis i privilegis. Els altres sis juristes de la Reial Audiència del mateix parer eren: el regent Miquel Calderó —catedràtic d'Universitat i autor d'unes citades Decisiones de la Reial Audiència de Catalunya— i els magistrats Bonaventura Tristany —autor d'unes altres Decisiones comunament utilitzades—, Pere Amigant, Cristòfol Potau, Jeroni Magarola i Josep Moret.

En conseqüència, aquest grup de magistrats, defensors de l'ordenament constitucional històric català, s'inclinaren ben aviat a favor de l'arxiduc i del model de monarquia composta que representaven els Àustria.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 993-994.

¹⁸ *Ibidem*, p. 993.

¹⁹ *Ibidem*, p. 1863.

²⁰ *Ibidem*, p. 1883.

²¹ *Ibidem*, p. 1689.

²² Cfr. AGUIRRE, (Domènec), *Die 29. Augusti 1699* i AGUIRRE, Domingo, *Regia Sententia*.

Per altra banda, els magistrats de la Reial Audiència que van seguir el partit del Ministeri borbònic de Madrid eren: el canceller Joan Miquel Taverner; els quatre membres de l'anomenada «quatreta», que donava suport al virrei Velasco, Josep Pastor, Francesc Rius, Josep Güell i Narcís Anglasesell; i els doctors Francesc Vertomon, Josep Claver i Francesc Portell; així com el fiscal Francesc Ametller. La divisió a la Reial Audiència entre els austriacistes i els borbònics era patent²³.

Al mes de juny del 1704, el virrei Velasco, després de detenir els austriacistes Ramon Vilana Perles i Narcís Feliu de la Peña, va desterrar a Mataró durant un temps, a quatre dels magistrats desafectes a Felip IV (V) i, entre aquests, a Domènec d'Aguirre²⁴.

Reintegrat a la Reial Audiència de Catalunya, Aguirre va tornar-se a enfrontar amb el virrei borbònic amb motiu del conflicte suscitat entre aquest i la ciutat de Barcelona per raó de negar-se la Ciutat a obeir l'ordre del rei que obligava a reintegrar en el càrrec al conseller pro-felipista Honorat de Pallejà, suspès per la ciutat. El virrei pretenia que la Ciutat li comunicés el text de les deliberacions i dels acords de la reunió del Consell de Cent on s'havia decidit la suspensió de Pallejà. La Ciutat va contestar al virrei que no ho podia fer perquè no podia passar per sobre del jurament que retien els consellers de no revelar allò que es tractava en el Consell. A continuació, el virrei va convocar les tres sales del Senat o Reial Audiència de Catalunya perquè es pronunciessin sobre si la Ciutat devia o no revelar el secret de les deliberacions del seu Consell Municipal. De nou Domènec d'Aguirre es trobarà entre la minoria dels sis magistrats que van votar en el sentit de que no es podia revelar el secret atès que hom havia jurat observar-lo. El monarca va voler castigar els autors d'aquest vot contrari a la seva voluntat però, tot i amb tot, Aguirre va tenir més sort que els seus companys expedientats i cridats a Madrid i dels quals Cristòfol Potau i Pere Amigant moririen poc després en la presó de Pamplona. En efecte, el virrei va permetre a Aguirre quedar-se a Barcelona, si bé se li va privar de votar en les causes²⁵.

Al 1706, lliurada Barcelona als aliats, Aguirre, ja com a conseller de Carles III, acompanya el monarca en la marxa vers Madrid i, en el mateix any, és anomenat membre de la Junta Política «para las primeras importancias» i també membre de la Junta creada «para restablecer la quietud en el reino y para proveer los empleos en el reino», és a dir, que passà a ocupar un lloc de confiança en les instàncies més elevades de direcció política de la monarquia austríaca.

²³ Cfr. CASTELLVÍ, Francisco de, *Narraciones históricas*, vols. I-IV, Madrid, 1997-2002, vol. I, p. 273.

²⁴ *Ibidem*, pp. 461-468.

²⁵ *Ibidem*, p. 464.

En aquesta mateixa línia, Aguirre serà nomenat regent del Consell d'Aragó el 1706²⁶, dins del grup de consellers pel Principat de Catalunya. Després del desastre militar de la batalla d'Almansa (27.04.1707) i, esgotats els cabdals necessaris per finançar l'exèrcit, es van proposar mitjans per acabar amb els abusos que es feien amb la moneda dels rals de a vuit curts o retallats. En aquest sentit, a Barcelona es promulgà un edicte manant portar aquesta moneda retallada al bisbat on es pagaria el valor corresponent al pes.

Entre els comissionats que nomenà el rei Carles i els tres comuns per a recollir i rebre la moneda curta a finals de juliol del 1707 també hi trobem a Domènec d'Aguirre, que continuarà prestant valuosos serveis a Carles III durant el transcurs de la guerra²⁷.

Així, al 1711 se'l nomenà conseller per a Catalunya del Suprem Consell de Guerra²⁸ i també membre de la Comissió que havia de jutjar la causa de Joan Sureda, còmplice d'un complot organitzat a Mallorca per tal d'animar una conspiració, senyorejar Palma i lliurar-la a Felip de Borbó²⁹.

També va correspondre a Domènec d'Aguirre prendre part en la instrucció —al juny del 1711— d'un cas d'alta política constitucional catalana derivat de la denúncia formulada pel Consistori al rei contra «las proposiciones inauditas que decis se leen en el Epitome o compendio que dio a la imprenta el Dr. Francisco Grases y Gralla, con la aprobación del Dr. José Minguella, ambos oidores de esta Real Audiencia».

El rei considera que calien unes explicacions més concretes sobre aquesta acusació contra Grases i Gralla a qui s'imputava la proposició de doctrines jurídiques contràries a la salut pública o, allò que és el mateix, contràries a la constitució política de Catalunya i per tant, contràries al principi del pactisme jurídic i al de l'imperi del dret, directrius que regien pel que fa a l'establiment de les constitucions i altres lleis del Principat i a la seva aplicació, respectivament.

Tanmateix, el rei té en compte que els seus enemics estan practicant una guerra ideològica per socavar la seva autoritat i prestigi que consisteix en «sembrar voces perniciosísimas e inventar ideas no menos perjudiciales a la salud pública». En conseqüència, decideix atendre de forma proporcionada les súpliques del Consistori i ordena que tots els impresos de «l'Epítome» siguin recollits en poder de Domènec d'Aguirre³⁰ i revoca la gràcia de jutges del Reial Senat als doctors Francesc Grases i Gralla i a Francesc Minguella³¹.

²⁶ *Ibidem*, vol. II, p. 246.

²⁷ *Ibidem*, vol. II, p. 431.

²⁸ *Ibidem*, vol. II, p. 304.

²⁹ *Ibidem*, vol. II, pp. 228-229.

³⁰ Cfr. *Manual de novells ardits, vulgarment apellat, Dietari del Antich Consell Barceloni*, vol. XXVII, 1710-1711, Barcelona, 1974, p.194 apèndix 51: còpia de la condemna de l'Epítome del Dr. Francesc Grases (27.06.1711); p.194-195 apèndix 52: còpia del decret enviat pel marquès de Rialp al Canceller (23.08.1711); pp. 195-196: certificat d'haver-se cremat tots els exemplars

Al setembre del 1711, Carles III participa als diputats de Catalunya la seva decisió de partir cap a Germània on serà coronat emperador.

Abans de marxar establirà una forma de Govern, on la direcció correspondrà a la reina amb l'assessorament i assistència d'una Junta de Gabinet on tornarem a trobar a Domènec d'Aguirre nomenat en representació del Consell Suprem d'Aragó.

Tinguem en compte que aquesta junta de Govern, en la Instrucció que li dona el monarca, queda habilitada de forma genèrica perquè «Podáis aconsejar a la reina en todo lo que juzguéis convenir lo más conforme a lo que se deba obrar para el mayor bien de mis vasallos y conservación de la monarquía»³².

Les operacions bèliques anaven de mal en pitjor per als austriacistes i la tensió de la Cort amb els catalans era inevitable. Al novembre del 1712, Aguirre, juntament amb Ramon de Vilana Perlas, marquès de Rialb, i de Josep Moret, regent del Consell d'Aragó són comissionats per la reina per conferenciar amb tres comissionats de la Ciutat de Barcelona³³.

En aquest punt, Francesc de Castellví sembla censurar durament la gestió dels catalans del cercle de la reina lloctinent-general per anteposar la cerca de l'interès particular a la satisfacció de l'interès públic.

Tal vegada aquesta al·lusió crítica de Castellví també inclouria a Aguirre, malgrat que hi ha una voluntat expressa de no dir noms. Escoltem, però, a Castellví: «Presagios del descuido que habían de practicar personajes de la misma nación, a quienes su patria fue escalón para elevarles al mayor grado de fortuna, honor y confianza, a cuyos sublimes caracteres nunca la fortuna los hubiera elevados, si el sacrificio de su patria no hubiera precedido. Callemos sus nombres por no dejar denigradas su fama en la posteridad, que harto castigo tiene quién es ingrato»³⁴.

Al gener del 1713 ja s'havia decidit que l'emperadriu partiria de Barcelona per anar a la Cort de Viena. Tanmateix, encara al dos de febrer del 1713 la rei-

de l'Epítome del Dr. Grases dipositats a la Deputació. Domènec d'Aguirre els havia lliurat al síndic del General el dia 27.08.1711 i la cremació tingué lloc el dia 6.09.1711 entre les 16 i 17 h. per ordre de la Deputació del General.

³¹ *Ibidem*, vol. III, p. 336. Sobre aquest conflicte constitucional i la seva significació vegeu: FERRO, Víctor: *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic: EUMO Editorial, 1987, pp. 225-227; ANGUERA, Pere, *Sobre Joseph Francesc Grases i Gralla. Un comerciant i un advocat del segle XVIII*, EDHAP., n. 8, Barcelona, 1980, pp. 245-251; VERNET, Jaume, *A l'entorn de Francesc Grases i Gralla. Una perspectiva de dret constitucional*, dins *Initium. Revista Catalana d'Història del Dret*, 1, 1996, p.645-663; Joaquim ALBAREDA, *L'austriacisme i l'alternativa catalanoaragonesa, segons Ernest Lluch*, dins «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», XII, 2001, pp. 14-15.

³² Cfr. CASTELLVÍ, Francisco de, *Narraciones históricas*, vol. III, Madrid, 1999, p. 338.

³³ *Ibidem*, p. 460.

³⁴ *Ibidem*, vol. III, p. 428.

na ,després de la mort del bisbe de Cartagena d'Índies, delega el coneixement de la causa del seu espoli a Domènec d'Aguirre, regent del Consell d'Aragó i a Pedro Ramírez Calderón, de la sala d'Alcaldes.

Davant la demanda de l'auditor de la nunciatura que pretenia l'espoli per a la Cambra Apostòlica, es va decidir que no procedia l'espoli per raó del dret de patronat que tenien els reis d'Espanya a Índies. A continuació, l'emperadriu mana que tots els efectes del bisbe difunt fossin lliurats al seu nebot³⁵.

El dinou de març del 1713 l'emperadriu s'embarcà a Barcelona per anar cap a Itàlia. En aquest viatge l'acompanyà fins a Milà el doctor Domènec d'Aguirre, com a conseller del Consell d'Aragó i per tal d'assistir a la reina i de donar curs als negocis que s'esdevinguessin. Posteriorment, ens consta que Aguirre fou nomenat president del Consell Suprem de Santa Clara en el Regne de Nàpols.

El vint-i-cinc d'agost del 1713 Domènec d'Aguirre ja ocupava l'ofici de regent del Suprem Consell d'Espanya a Viena des d'on encara seguia els esdeveniments de Barcelona³⁶.

A Viena, l'Emperador li va concedir el títol de comte de Massot i encara va ser nomenat membre de la Junta provisional de la Santa Creuada al 1718, amb la missió de publicar la butlla en el regne de Sicília, la qual cosa va continuar fent des del 1720 fins al 1734 quan les armes borbòniques de Felip V van envair i ocupar Sicília.

La protecció dispensada per l'Emperador a Aguirre va anar més enllà de la seva mort perquè sabem que la seva vídua va continuar cobrant una pensió del monarca³⁷.

3. L'OBRA PUBLICADA

1. AGUIRRE, Domingo, *Capítulo tercero = AGUIRRE, Domingo, Capítulo tercero del tratado del magnifico dotor Domingo Aguirre, Oydor de esta Real Audiencia, de que se ha hecho mencion en el numero 21. que es como se sigue. Pruevase que no ha dexado este real Palacio de serlo por la ausencia de su Magestad, y habitación que hazen en el los Señores Inquisidores del Principado. Dins «Reflexiones reales, historicas, religiosas por el procurador fiscal patrimonial en defensa de la real Capilla de su magestad en la ciudad de Barcelona que lo es del antiguo Palacio de los serenissimos señores Reyes Godos, y despues de Aragon, y condes de Barcelona. Y de largos años por pontificia, y real munificencia està administrada con calidades, y exercicio de*

³⁵ *Ibidem*, vol. III, p. 533.

³⁶ *Ibidem*, vol. III, p. 630.

³⁷ *Ibidem*, vol. IV, Madrid, 2002, pp. 517 i 643.

Retor, y verdadero Paroco, por el prior del Convento de la Real Militar Orden de la Virgen de la Merced, nuestra indefectible Tutelar. Sobre la parroquialidad de esta real Capilla, y competencia de jurisdicción, entre la Curia Eclesiastica de Barcelona, y el Real Consejo de la Baylia General de este Principado, suscitada con motivo del Viatico que ministrò el Prior de la Merced, al difunto V.P. Inquisidor Don Lucas Faxardo de Valladares», s.l., 1699?

2. AGUIRRE, (Domènec), *Die 29. Augusti 1699 = AGUIRRE, (Domènec), Die 29. Augusti 1699. Viso processu, et partium altercato; videlicet an sit locus licentiae petitae pro parte Ioannis Pauli Marti Bibliopolae Civis Barcinonae, continuandi, et perficiendi novum opus per eum inceptum in Operatoriis, seu Apothecis sitis in Platea Sancti Iacobi, et in vicis vulgò dictis de Paradis, et de la Diputació respective; s.l. , 1699?*

3. AGUIRRE, Domingo, *Regia Sententia = AGUIRRE, Domingo, Regia Sententia, lata in regia Audientia Principatus Cathaloniae, in tertia Instantia. Die 31. octobris 1704. Referente Magnifico Domingo Aguirre, regio consiliario, Aulae admodum illustris, et reverendi Cancellarii doctore. Intervenientibus in decisione admodum illustri, et reverendo Emanuele Senruda , et de Pages, priore claustrali, praeposito, et canonico Sanctae Ecclesiae Dertusae regio cancellario, et nobilibus Antonio de Vilaplana, et Iosepho de Claver, regiae Audientiae DD. Aule nobilis regentis regiam Cancellariam, per excellentissimum dominum locumtenentem generalem, ob impedimentum omnium nobilium, et magnificorum tertiae Aulae DD. ac iudicum regiae Curiae, nominatis. In causa excellentissimi don Guillermi Raymundi de Moncada, marchionis de Aytona. Et egregiorum domne Teresie de Boxadors, et de Pinos, ac don Joannes Antonius de Pax, de Orcau, et de Pinos, olim de Boxadors, eius filii, comitum de Çavella. Cum illustri don Guillermo de Rocaberti et de Rocafull, marchione de Anglasola, comite de Peralada, vicecomite de Rocaberti. Actuario Ludovico Cortes et Marcet., Barcinone, ex typ. Raphaelis Figuerò., (1704).*

4. AGUIRRE, Domènec, *Tractatus de tacita onerum et conditionum repetitione = AGUIRRE, Domènec, D. Dominici ab Aguirre , comitis Massotensis, olim in Barchinonensi Academia publici legum interpretis, auditoris generalis regii Exercitus Cathaloniae, ac eiusdem Principatus in Regio Criminali Concilio, deinde in Regia Audientia Civili senatoris, Sacri Capuani Concilii fidelissimi Regni Neapolis praesidis, ac in Supremo Regnorum Coronae Aragonum Concilio regentis decani, et nunc regentis in regio Supremo Hispanico Concilio Aulico Viennesi tractatus de tacita onerum, et conditionum repetitione quo tacita repetitio, ab aequivoco conjecturalis repetitionis vindicatur, et earum respective substantiae, et regulae discernuntur: cui accessit ejusdem authoris Discursus super officiis venalibus Generalitatis Cathaloniae, pro servanda quoque rei Patriae notitia, editus, Viennae Austriae [Viena], 1721; Venetiis, 1723.*

5. AGUIRRE, Domingo, *Discurus super officiis venalibus Generalitatis Cathaloniae* = AGUIRRE, Domingo, *Eiusdem comitis D. Dominici ab Aguirre, Discursus super officiis venalibus Generalitatis Cathaloniae; seu jure officiorum ea obtinentium; et an ipsorum tituli revocari possint*, Viennae Austriae [Viena], 1721; Venetiis, 1723.

6. AGUIRRE, Domingo, *Tratado historico-legal del Real Palacio* = AGUIRRE, Domingo, *Tratado historico-legal del Real Palacio antiguo y su quarto nuevo de la excelentissima ciudad de Barcelona y de los officios de sus alcaides, o, conserjes en que a más de sus derechos, y prerogativas, se trata de la Ciudad de Barcelona, y sus Principes. Que cosa sea Principado, y que Provincia. De la Union aequè-principal, y accessoria. De la Generalidad de Cataluña, y sus Derechos. De los Patrimonios de los reyes. Del Fisco, y del Erario. De las Guardias de los Palacios, y de las personas de los Principes. De los grados de dignidad de los magistrados civiles, militares, y palatinos, collocados en ellos, con especial noticia de los prefectos pretorianos, y sus prefecturas. De los maestros de los soldados. Vicarios diocesanos, presidentes de las Provincias. Presidentes de los Concejos y Concejos de los presidentes, singularmente del Cancellor de Cataluña. De los duques limitaneos. Condes, y de la dignidad comitiva, y sus tres ordenes. Que para la utilidad de sus successores en el officio de alcaide del Real Palacio de Barcelona, escrivia el doctor don Domingo de Aguirre conde del Massot, olim cathedratico de leyes de la Universidad literaria de Barcelona, auditor general del Real Exercito de Cataluña, del Concejo de su Magestad y su juez de Corte, despues senador en la Real Audiencia Civil del mismo Principado, presidente del Sacro Concejo de S. Clara del fidelissimo Reyno de Napoles, regente la real y suprema Cancellaria de los Reynos de la Corona de Aragon, y oy del Inlyto, Supremo, y Aulico Concejo de España, Vienna de Austria [Viena], 1725.*

4. EL PENSAMENT JURIDIC

1. Un tema fonamental que tracta Aguirre és el de la relació existent entre la noció de llei i la pràctica del poder polític suprem de Catalunya.

A l'Europa del «ius commune» (s.XII-XVIII), el poder polític es formalitza a través de la noció de jurisdicció, la qual remet, al seu torn, a la de potestat pública, atès que Accursi havia cristal·litzat en la seva Magna Glossa del segle XIII el concepte comú de jurisdicció que es definia com a potestat pública introduïda amb la finalitat de declarar el dret i de constituir l'equitat³⁸. Més

³⁸ Cfr. Vegeu MONTAGUT, Tomàs de, *La justicia en la Corona de Aragón*, dins «La Administración de Justicia en la Historia de España. Actas de las III Jornadas de Castilla-La Mancha sobre Investigación en Archivos: Guadalajara, 11-14 de noviembre 1997», Madrid, 1999, t. 1, pp.649-685. L'obra de referència sobre el tema és la de Pietro COSTA, *Iurisdicchio. Semantica del potere politico nella pubblicistica medievale (1100-1433)*, Milano, 2002.

endavant, els juristes, amb les seves doctrines, distingiran entre la potestat pública ordinària i l'absoluta. La potestat ordinària es aquella que atorga la llei (*in illis consistit actibus, omni legi conformibus, qui licet legi humanae oppositi videantur; non tamen sunt; quia vel concurrat legitima, & publica causa, ad dispensandum in ea*³⁹), mentre que la potestat absoluta consisteix *in actibus, à Principe factis, contra dispositionem legis humaneae, sine justa causa, ac sine publica utilitate, ad libitum suum, ob proprium amorem, vel odium: et dicitur absoluta: quia non est regulata, vel ordinata: imo cum sit contra legem est contra justitiam, ab ipsa lege proveniente; quapropter actus est injustus, et peccaminosus: sed est vera potestas: et actus est validus*:

En general, a tot príncep, recorda Aguirre, li competien ambdues potestats públiques: l'absoluta i l'ordinària. Tot i amb tot, els prínceps catòlics no utilitzen mai la potestat absoluta perquè entenen (com així ho han d'entendre) que només es pot fer allò que es pot fer justament i mai allò que, sense ser just, és, tanmateix, vàlid de fer⁴⁰.

Segons Aguirre —i com ja va posar de manifest Julián Viejo⁴¹— a Catalunya els reis no solament no utilitzen la potestat absoluta, sinó que ni tan sols els pertany la seva titularitat, a no ser en o dins les Corts Generals i exercint-se amb el consentiment i aprovació de les esmentades Corts.

Això es així, atès que el dret municipal català està establert per via de contracte, amb intervenció d'estipulació i de jurament. Per aquesta raó, el rei a l'inici del seu regnat jura observar tots els privilegis, estipulant i acceptant el protonotari per totes aquelles persones que hi poden tenir un interès legítim.

En conseqüència, el monarca a Catalunya no pot revocar, sense l'aprovació de les Corts, cap disposició que ell mateix o els seus antecessors haguessin promès i jurat d'observar.

Aquesta doctrina «pactista» del poder limita l'exercici de la potestat pública unilateral del monarca català al de la potestat ordinària, que procedia i era regulada per la llei catalana. El contracte polític, però, no pot tenir un abast absolut perquè s'emmarca dins d'una concepció objectiva del dret⁴², segons la qual la llei humana està subordinada a la preexistent llei divina o natural, de manera que la nova llei humana general, derivada del pacte, no pot derogar la llei natural ni tampoc dispensar-la, sinó tan solament declarar-la o interpretar-la. A Catalunya, aquesta nova llei humana es constituïa durant la celebració de

³⁹ AGUIRRE, Domingo, *Discursus super officii venalibus Generalitatis Cathaloniae (ed.1723)*, p. 87.

⁴⁰ *Ibidem*, pgf. 88.

⁴¹ Vegeu: VIEJO YHARRASSARRY, Julián, *Domingo de Aguirre: la defensa de una constitución de libertades*, dins «P. Fernández Albadalejo ed., El mundo hispánico en el siglo de las Luces», t. II, Madrid, 1996, 1343-1348. Dec aquesta referència bibliogràfica a Joaquim Albareda.

⁴² Cfr. ORESTANO, Riccardo, *Introduzione allo studio del diritto romano*, Bologna, 1987, pp. 323 ss.

les Corts Generals i com a fruit de les negociacions i tractes mantinguts entre el rei i els estaments⁴³.

Des d'aquest punt de vista el pensament jurídic de Domènec d'Aguirre representa la posició d'aquells magistrats de l'Audiència que defensaven la constitució política de Catalunya, basada en la limitació de la monarquia i en el protagonisme de les Corts Generals i de la seva Diputació: la Generalitat. Un equilibri constitucional totalment contrari a les doctrines que postulaven l'exercici exclusiu de la potestat absoluta pel monarca⁴⁴.

Com podem observar, l'austriacisme de Domènec d'Aguirre tenia uns fonaments doctrinals que justificaven plenament la seva presa de partit i l'orientació que va donar a la seva vida en els moments crítics de la guerra de successió, ben allunyada de qualsevol oportunisme o canvi ideològic d'última hora. Com indica l'eloqüent títol del treball de Julián Viejo, la doctrina i la postura personal d'Aguirre es dirigeix a la «defensa de una constitución de libertades»⁴⁵. És des d'aquesta convicció doctrinal i de la seva pràctica que es pot entendre la voluntat de Domènec d'Aguirre de difondre arreu d'Europa la memòria vindicativa del dret català (públic i privat) amb la publicació a Viena (1721 i 1725) i reedició a Venècia (1723) d'alguns dels seus vells treballs que romanien inèdits, en edicions dirigides als juristes i a les Universitats on es formava l'élite de la cultura jurídica europea⁴⁶. Com a patriota, Aguirre també esperava que el seus afanys per conservar la memòria institucional de la Generalitat de Catalunya poguessin servir en un futur per tornar a donar vida a aquesta Institució que ell, al 1720 —quan va donar a la impremta el seu vell treball del 1692—, només considerava suspesa⁴⁷.

2. Un altre dels temes significatius que tractarà Aguirre és el de la monarquia composta, a partir d'analitzar, des d'un punt de vista històric i jurídic, el cas de la Corona d'Aragó. D'aquest exercici analític Aguirre n'inferirà una

⁴³ Cfr. MONTAGUT, Tomàs de, *Estudi Introductori*, dins Lluys de PEUERA, *Practica, forma y estil de celbrar Corts en Generals en Catalunya*, 1701, reed. facsímil, Madrid, 1998, pp. XI-LVII.

⁴⁴ Vegeu ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim, *Estudi Introductori*, a «Constitucions, capítols i Actes de Cort, anys 1701-1702 i 1705-1706, Edició facsímil/Edició Facsímil», Barcelona, 2004, p. 7.

⁴⁵ Vegeu supra, n. 36.

⁴⁶ AGUIRRE, Domènec, *Tractatus de tacita onerum et conditionum repetitione*, portada: «cui accessit ejusdem authoris discursus super officiis venalibus Generalitatis Cathaloniae, pro servanda quoque rei Patriae notitia, editus».

⁴⁷ AGUIRRE, Domingo, *Discursus super officiis venalibus Generalitatis Cathaloniae (ed.1723)*, praefatio: «Sed cum hodiè res Cataholoniae valdè turbatae sint: maximè, quae pertinent ad ejus Generalitatem; cujus eximius Magistratus suspensu reperitur; et notitiae horum Officiorum, ac eorum Jurium facilimè perire possint: propterea nunquam majorem exitisse necessitatem hujus edendi opusculi, quam nunc existimo: non qua ex se typys dignum esse dijucidem; sed ratione notitiarum tantùm: ne tempore pereant: ut postea, Domino DEO miserente, ac pervento optato casu, à Viris doctis, et sapientibus possit tanta res accuratiùs expediri».

doctrina sobre la Corona d'Aragó com a forma d'organització política que, en termes actuals i tot seguint Lalinde, podem qualificar de pluralista i coordinada⁴⁸.

Es tracta d'una Unió de Corones que té el seu origen en la Unió de les Corones d'Aragó i de Catalunya arran del matrimoni contractat al segle XII entre el comte de Barcelona Ramon Berenguer IV i Peronel·la, la filla i hereva del rei d'Aragó, Ramir II.

Quan Peronel·la fou major d'edat es va celebrar el matrimoni i el comte de Barcelona i els seus successors van continuar tenint la seva Cort a Barcelona, de manera que Barcelona fou la Cort i el cap de la Universal Corona d'Aragó.

El fill d'aquesta unió matrimonial fou el rei Alfons el cast (I de Catalunya i II d'Aragó) i aquest fou el primer monarca que s'intitulà ensem rei d'Aragó i comte de Barcelona i per tant fou en aquest regnat (1162-1196) quan va quedar establerta la Unió d'Aragó i de Catalunya.

Ara bé, segons Aguirre «Por esta feliz Unión de Coronas, ni Cataluña se unió accesoriamente a Aragón; ni Aragón a Cataluña..., antes bien quedaron en su ser de Reyno, y Principado *eaque-principaliter* unidos; gobernandose cada cual por sus propias leyes, como de antes; sin que el uno pasase a ser provincia del otro, como asi resulta del instrumento de la Dotación o Donación que hizo el Rey don Ramiro al Conde... y de la observancia subseguida y de la doctrina de diversos autores» (entre els quals cita a Carleval, Petrus Barbosa, Paz, Gutierrez, Solorzano Pereira, de Luca, Crespi de Valldaura, Constantius, Belluga, Peguera, Vilosa, Calderó, Vilaplana i Vinyes)⁴⁹. Per a Domènec d'Aguirre, l'ordre d'escriptura en intitular-se primer rei d'Aragó no significa precedència ni cap tipus de majoria o superioritat entre els països. L'ordre d'escriptura es regeix merament per la preeminència del títol i no pas dels països, sense que això significa cap tipus de precedència, dependència o subjecció entre els diversos territoris.

Atès que els autors identifiquen erròniament els Principats amb les Províncies, Aguirre estima necessari establir ben clarament la diferència entre Principat i Província a través de definir el Principat com «Una región que se gobierna por su propio príncipe y sus propias leyes»⁵⁰ mentre que Província és «Una región, que se gobierna por presidente o ministro; con las leyes del príncipe extranjero que la sugeto», recordant que la paraula Província significa etimològicament «antes vencida». Afegeix Aguirre que la noció de príncep, en la

⁴⁸ Cfr. LALINDE ABADÍA, Jesús, *La ordenación política e institucional de la Corona de Aragón*, dins «Historia de España. (dir.) Ramón Menéndez Pidal. La expansión peninsular mediterránea (c. 1212- c.1350). El Reino de Navarra. La Corona de Aragón. Portugal, (J. M. Jover Zamora dir.)», t. 13, v. 2, Madrid, 1996, p. 319.

⁴⁹ AGUIRRE, Domingo, *Tratado historico-legal del Real Palacio*, p. 23, n. 3.

⁵⁰ *Ibidem*, n. 5.

seva significació de potestat pública, compren genèricament a tot senyor suprem, malgrat hagi adquirit un altre nom específic com el d'emperador, rei, duc, marquès o comte.

Continuant amb la depuració de la terminologia política de l'època, Aguirre considera que el terme Principat, pres en sentit material —com a territori— significa tota Corona i domini d'un príncep suprem, malgrat hagi passat a denominar-se amb el títol específic del príncep. Així, segons costum, el Principat, el príncep del qual s'intituli rei, es denominarà Regne; si el príncep s'intitula comte, el Principat es denominarà comtat; si marquès, marquesat; etc.

En conseqüència, amb el regnat d'Alfons el cast (1162-1196) van quedar units els dos principats d'Aragó i de Catalunya, amb els seus noms específics de Regne i de Comtat, respectivament 'sin hecho de armas; y por solos los pactos; con que de principio se convino la unión; con independencia entre si; *aeque principalmente*, gobernandose con sus propias leyes, y con su propio príncipe; porque cuando un Príncipe tiene muchas Coronas unidad *aeque principaliter*, tiene tantas representaciones, quantas son aquellas; y cada una la tiene por su propio y nativo Señor; sin que pueda decirse, que un Principado esté sujeto al Príncipe del otro, sino al suyo propio⁵¹.

Aquesta figura jurídica de la Unió *aequae principaliter* és la que fan servir els autors del *ius commune* que estableixen la doctrina jurídico-política de la època per validar la Unió d'Aragó i Catalunya i la Unió dels altres regnes d'Espanya.

En aquest sentit, Aguirre recorda que, si comunament al rei austríac se'l denomina rei de les Espanyes; això no és pas perquè existeixi un regne particular d'Espanya ni d'Espanyes que sigui cap dels altres; sinó tan solament per abraçar i contenir amb una sola veu tots els dominis del monarca, de manera que malgrat que es faci servis aquesta denominació general, el monarca, en els seus actes i diplomes, s'intitula rei de cada regne, duc da cada ducat, marquès de cada marquesat, comte de cada comtat⁵², etc.

En definitiva, la doctrina política sobre la Corona d'Aragó que exposa Domènec d'Aguirre propugna el model de monarquia composta amb el qual s'havia bastit l'Imperi Hispànic Universal dels Habsburg. Era una versió de la doctrina tradicional pactista que s'oposava clarament al model de la nova monarquia absoluta, unitària i centralitzada que promovien els Borbons, model que, com sabem, després de la victòria militar de las dos Corones, Felip V va imposar «de facto» sobre la Corona d'Aragó, la qual queda incorporada a la Corona de Castella i subjecta al dret castellà, reduint alhora els seus Regnes i Territoris a la condició de províncies de la monarquia.

⁵¹ *Ibidem*, p. 25, n.12.

⁵² *Ibidem*, p. 26, n.13.

3. El tercer tema que hem seleccionat per exposar el pensament jurídic de Domènec d'Aguirre és la seva doctrina sobre la Generalitat de Catalunya, que la trobem doblement formulada en el seu discurs sobre els oficis venals de la Generalitat i en el tractat històrico-legal sobre el reial Palau de Barcelona.

Segons Aguirre el terme Generalitat o General de Catalunya designa el seu Principat; del qual s'anomena General o Generalitat a tota la seva Comunitat o Universitat. Aquesta accepció no és arbitrària sinó que deriva de la llei⁵³, de la doctrina dels autors⁵⁴ i de l'ús de la parla. La Generalitat o Universitat de Catalunya està representada pels seus tres braços o estament: l'Eclesiàstic —presidit per l'arquebisbe de Tarragona— el militar —presidit pel duc de Cardona i el reial—, que es compona amb els síndics de les Universitats reials més notables i està presidit pel conseller en cap de la ciutat de Barcelona.

D'aquests tres braços només el militar pot congregar-se a iniciativa pròpia quotidianament; com ho sol fer a la ciutat de Barcelona, a la casa de la Deputació, malgrat que en aquestes reunions només pot tractar-se d'afers relatius a l'estat de la noblesa.

Els altres dos estaments⁵⁵ no poden reunir-se per iniciativa pròpia sinó que han d'ésser convocats pel rei per tal de celebrar Corts on es produeixen les noves constitucions generals, on es deroguen o s'abroguen les antigues i on es tracta sobre temes generals relatius al bé universal de la terra, a la pau i al règim polític del Principat. Aguirre recorda que la forma de celebrar les Corts catalanes està exposada per diversos juristes com són Sarrovira⁵⁶, Peguera⁵⁷ i Vinyes⁵⁸.

⁵³ CYADC-1588,1.1.13.4, (Cort de Lleida, 1301, cap.2): «Statuim encara, e ordenam, sobre lo capitol qui parla de la general Cort quiscun any en Cathalunya celebradora, que aquella Cort general de carnestoltes a quaresma primeras vinents a tres anys següents, e despuys de tres anys en tres anys, tots temps en Cathalunya en lo dit temps sie celebrada, si doncs entretant per algun cas, o necessitat de la terra, o a supplicatio de tot lo General de Catalunya, nos volrem la dita Cort manar tenir, e celebrar».

⁵⁴ Cfr. AGUIRRE, Domingo, *Discursus super officiis venalibus Generalitatis Cathalonie*, p. 7: «et referunt Fontanella... regens Vilosa...Berart...doctissimus regens Philippus Vinnes...».

⁵⁵ Cfr. Tanmateix els estaments o braços de Corts no eren institucions fossilitzades sinó que experimentaren una evolució la qual pel que fa al braç reial ha estat estudiada i qüestionada per Eva SERRA, *Ciutats i viles a Corts catalanes (1563-1632): entorn de la força municipal parlamentària*, dins «XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó. Barcelona-Lleida, 7-12 de setembre del 2000», Barcelona, pp. 1-28.

⁵⁶ SARROVIRA, Miquel, *Cerimonial de Corts obra compilada de llochs autentichs, Lleys del Principat de Cathalunya, antichs y practichs Doctors, per Micer Michel Sarrovira, Doctor en quiscun dret, y ciutadà honrat, de Barcelona, per ordinació de les Corts de la Vila de Monsó, celebra la gloriosa memoria del Rey Phelip, en lo any 1585 conferent a la intelligencia de les Corts, y de hont han tingut principi, y del que en ellas se tracta, ys fas, y sol fer, per lo bon govern, pau y utilitat del Principat, Barcelona, 1599.* (hi ha una reedició a Barcelona, 1701).

⁵⁷ Cfr. MONTAGUT, Tomàs de, *Estudi Introductorio*, dins 'Lluys de PEGUERA, *Practica, forma y estil de celebrar Corts Generals en Cathalunya*, 1701; reed. facsímil, Madrid, 1998, pp. XI-LVII.

⁵⁸ Cfr. AGUIRRE, Domingo, *Tratado historico-legal del Real Palacio*, p. 16 n. 19 on cita l'obra de Felip Vinyes: *Chronologicas ilustraciones de Cathaluña, discurso 10*; i p. 18 n. 24 on cita a Felip Vinyes pel seu «discurso 9, de celebrar Cortes» que no hem pogut localitzar.

Per tractar temes específics i concrets i per concloure certs i especials negocis es poden convocar els tres braços en una assemblea que no s'anomena Cort sinó Parlament, la qual cosa succeeix rarament però que també es caracteritza perquè pot ser convocada pel portant veu del governador general, a diferència de la Cort que només pot ser convocada pel rei.

Atès que un cop llicenciades les corts no existia ningú que representés a la Universitat de Catalunya, per aquest motiu el rei i la mateixa Cort General van diputar a tres barons, un de cada braç, que per aquesta raó foren nomenats diputats. A aquests oficials representants del General, se'ls va encarregar la missió de curar i de vetllar per l'observança del dret general i especial de Catalunya (Constitucions generals, capítols de corts, privilegis, costums i altres drets de la pàtria). També havien d'oposar-se, per mitjà del síndic de la Generalitat, a les contrafaccions comeses pels oficials reials contra qualsevol dels drets generals o especials abans esmentats.

Una altra potestat suprema que se'ls va atribuir fou l'exacció, conservació i administració dels tributs del Principat que van ser imposats en les Corts Generals per causa de la defensa del Principat o de l'administració de justícia o d'altres causes justes similars.

Aquests tributs foren anomenats generalitats, al·ludint d'aquesta manera el terme que designava a tota la Universitat de Catalunya, de la mateixa manera que els comuns de Tortosa eren els tributs municipals que al·ludien al terme Comú amb el que es designava a tota la Universitat de Tortosa. En ambdós casos es palesava la funció constitutiva de la comunitat política inherent als tributs que satisfan els membres que la componen.

Per gestionar aquests tributs i expedir els negocis dependents i emergents se'ls va concedir, de forma privativa quant al monarca, una omnímoda jurisdicció que es basava: (i) en els capítols de les corts promulgats per conformar el règim jurídic de la Generalitat (capítols del donatiu o del redreç)⁵⁹; (ii) en determinades Constitucions generals de Catalunya⁶⁰; i (iii) en la comuna opinió dels juristes pràctics catalans⁶¹.

Per tal de declarar el dret en els litigis que es produeixin per raó de la matèria o de les persones en la qual i sobre les quals tenen competència, els

⁵⁹ Sobre els capítols del redreç vegeu SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel i ORTI GOST, Pere, *Introducció a Corts, Parlaments i Fiscalitat a Catalunya: els capítols del donatiu (1288-1384)*, Textos Jurídics Catalans, 15, Barcelona, 1997; i OLEART, Oriol, «La creació del dret: els anomenats capítols del redreç del General de Catalunya», dins *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 13, 1993, pp. 249-250.

⁶⁰ CYADC-1588, tit. De officio de Deputats

⁶¹ Els juristes catalans invocats són: Antoni OLIBA (1534-1601); Andreu BOSCH (s. XVI-XVII), Joan Pere FONTANELLA (1575-1649), Gabriel BERARD (†1640), Acaci de RIPOLL (s. XVII), Felip VINYES (1583-1643), Miquel CORTIADA (†1691), Bonaventura TRISTANY (†1714) i Antoni de VILAPLANA (s. XVII).

diputats formen un Tribunal o Consistori que està compost, a més a més dels diputats i oïdors de comptes, per dos juristes assessors, un advocat, un procurador fiscal i altres ministres inferiors.

En aquest Consistori es decideixen les causes que afecten els drets o a les exaccions de la Generalitat, com per exemple: sobre si determinades mercaderies estan obligades al seu pagament; o si es van cometre fraus.

Per tal de fer efectiva la potestat jurisdiccional que li correspon, la Generalitat s'ha dotat d'una xarxa administrativa central i territorial composta per un gran nombre d'oficials organitzats segons el principi de jerarquia i de divisió precisa de les funcions a desenvolupar.

Al front de cada circumscripció administrativa en que es divideix el territori de Catalunya es troba un diputat local titular d'una jurisdicció que li permet conèixer de les causes locals de la Generalitat en primera instància. De la seva decisió o declaració es pot apel·lar als Deputats generals residents a Barcelona que tenen competència per resoldre el litigi en segona i darrera instància⁶².

Com veiem, dins del marc constitucional de la Corona d'Aragó, el Principat de Catalunya exerceix la seva capacitat d'autogovern principalment a través de la Generalitat que és la institució de dret públic que gestiona i fa efectiva l'autonomia financera de Catalunya i que permet al Principat participar en el seu autogovern mitjançant les competències de control de les contrafaccions comeses contra el dret català vigent. Aquest dret és fruit, al seu torn, de la independència de Catalunya respecte a altres regnes i Corones i es fonamenta en el pacte entre el rei i el Principat que s'actua i renova en cada celebració de Corts.

⁶² Sobre la Història de la Generalitat vegeu supra n. 3.